

ЦИВІЛІСТИКА

БАЖАНОВ В. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
(Інститут права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка)

БАЖАНОВА В. О.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри цивільного
та господарського права
юридичного факультету
(Національний університет біоресурсів і
природокористування України)

УДК 347.45/.47

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.1.4>

ДОГОВІР УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню положень чинного законодавства України, що регулюють відносини, які виникають у зв'язку з укладенням договорів управління майна, а також аналізу особливостей договору управління майном у цивільному праві України й актуальних питань практичного застосування цієї договірної конструкції в умовах сьогодення на території нашої держави.

Серед іншого висвітлюється актуальність звернення до зазначеної теми дослідження, указуються основні українські науковці, які займалися та/або займаються вивченням цієї проблематики на теоретичному рівні, а також здійснюють аналіз практичного застосування договору управління майном серед інших договірних конструкцій на теренах України.

У науковій статті здійснюється аналіз положень глави 70 «Управління майном» Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року й, зокрема, але не виключно, легального визначення договору управління майном, яке міститься в указаному нормативно-правовому акті, розглядаються притаманні цьому договору ознаки, характерні особливості, а також основні істотні умови вказаної договірної конструкції.

Поряд із цим досліджується суб'єктний склад договору управління майном, особливості правового статусу установника управління та управителя, а також вигодонабувача за договором, особливий фидуціарний (довірчий) характер договору управління майном і форма цього правочину згідно з чинним законодавством України.

Окрема увага в статті присвячена особливостям предмета договору управління майном, порядку та способам управління предметом договору, розміру й формі плати за управління, а також правам та обов'язкам установника управління та управителя за договором управління майном.

Аналізуються випадки, за яких фізичні особи зобов'язані укласти договір управління майном згідно з вимогами чинного законодавства України,

зокрема відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року.

Ключові слова: договір правління майном, довіра, установник управління, управитель, вигодонабувач.

Bazhanov V. O., Bazhanova V. O. Trust agreement in civil law of Ukraine

This article is devoted to the study of the provisions of current legislation of Ukraine governing relations arising in connection with the conclusion of trust agreements, as well as analysis of the features of trust agreement in Civil Law of Ukraine and current issues of practical application of this contractual structure in Ukraine.

Among other things, the relevance of the appeal to this research topic is highlighted, the main Ukrainian scientists who have been and/or are studying this issue at the theoretical level are indicated, as well as scientists, who analyzing the practical application of trust agreement among other contractual structures in Ukraine.

The scientific article analyzes the provisions of Chapter 70 “Property Management” of the Civil Code of Ukraine of January 16, 2003 and, in particular, but not exclusively, the legal definition of trust agreement, which is contained in this regulation, considers the inherent features of this agreement features, and also the basic, including, essential conditions of the specified agreement.

In addition, the subject composition of the trust agreement, features of the legal status of the trustor and the trustee, as well as the beneficiary of the agreement, the special fiduciary (trust) nature of the trust agreement and the form of this transaction under current legislation of Ukraine, are highlighted in this article.

Special attention in this article is paid to the features of the subject of trust agreement, the procedure and methods of managing the subject of the agreement, the amount and form of management fees, as well as to the rights and obligations of the trustor and trustee of the trust agreement.

The authors analyze the cases, in which individuals are required to enter into a trust agreement in accordance with current legislation of Ukraine, in particular in accordance with the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption” of October 14, 2014 and the Law of Ukraine “On Judiciary and Status of Judges” of June 2, 2016.

Key words: trust agreement, trust, trustor, trustee, beneficiary.

Вступ. Необхідно відзначити, що в умовах сьогодення на практиці все частіше укладаються договори управління майном. Особливо популярним цей вид договору є серед державних службовців, народних депутатів, суддів та інших осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, що свідчить про актуальність звернення до обраної теми.

Варто зазначити, що дослідженням питань, які безпосередньо пов’язані з договором управління майном, займається низка провідних українських учених, серед яких можемо виділити таких як Р.А. Майданик, І.В. Венедіктова, Г.В. Буяджи, Ю.В. Курпас та ін.

Постановка завдання. Водночас потрібно звернути увагу, що низка питань залишається дискусійною з практичного погляду, зокрема питання, пов’язані з визначенням прав та обов’язків установника управління й управителя за договором управління майном, моменту передачі майна в управління, порядку управління майном тощо, тому зазначена проблематика входить до предмета дослідження і становить мету статті.

Результати дослідження. Відзначаємо, що легальне поняття договору управління майном міститься в ст. 1029 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року (далі – ЦК України), згідно з якою за договором управління майном одна сторона (установник управ-

ління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача) [1, ст. 1029].

За загальним правилом, договір управління майном є реальним правочином. Поряд із цим цей договір є двостороннім, строковим, оплатним, а також фідуціарним.

Договору управління майном притаманний спеціальний суб'єктний склад, оскільки, згідно з ч. 1 ст. 1033 ЦК України, управителем може бути тільки суб'єкт підприємницької діяльності.

Водночас потрібно звернути увагу, що договір управління майном залишається двостороннім навіть у випадку призначення вигодонабувачем третьої особи. Якщо в цьому договорі з'являється третій учасник – вигодонабувач, договір не перетворюється на трьохсторонній, а лише набуває властивостей договору на користь третьої особи. Договір між установником управління й управителем не породжує для вигодонабувача ніяких обов'язків, лише права. Боржником за цим договором визнається управитель, який повинен виконати те, до чого зобов'язує його договір, а кредитором – установник управління [5, с. 691].

Договір управління майном є особливим правочином, якому притаманні висока ступінь довіри й особливе значення особистості його учасників, що відображено в предметі договору, наданні управителеві надмірних повноважень, установленні з метою недопущення безпідставного збагачення обов'язку їх здійснення виключно в чужому інтересі – вигодонабувача та (або) установника управління, а також підвищених вимогах до відповідальності управителя та підставах припинення договору у зв'язку з утратою довіри [6, с. 783].

Договір довірчого управління майном має тривалий, пролонгований характер, укладається на певний строк для здійснення низки, а не будь-якої однієї чи кількох конкретних дій. Управитель вправі вчиняти не лише юридичні, а й будь-які фактичні дії в інтересах власника або вигодонабувача, якщо ці дії не заборонені законом або договором, а також не суперечать визначеним сторонами цілям [4, с. 865].

Щодо форми договору управління майном, то він завжди має укладатися в письмовій формі. Якщо укладається договір управління нерухомим майном, такий договір підлягає нотаріальному посвідченню [1, ст. 1031].

Варто зазначити, що в договорі управління майном обов'язково має бути чітко визначений предмет договору, а саме майно, яке передається в управління (наприклад, корпоративні права, цінні папери, нерухомі речі, підприємство як єдиний майновий комплекс тощо). Під час укладення договору управління майном варто також пам'ятати, що не можуть бути предметом договору управління майном кошти, крім випадків, коли право здійснювати управління коштами прямо встановлено законом.

Поряд із цим установник управління й управитель повинні визначити, з якого моменту предмет договору буде вважатися таким, що переданий в управління (наприклад, з моменту підписання самого договору чи акта приймання-передачі майна). Із цього приводу потрібно звернути увагу, що договір управління майном є реальним правочином, тому для набрання чинності цим договором, як і будь-яким реальним договором, недостатньо однієї зустрічної згоди сторін. Обов'язковою умовою укладання договору управління майном буде вчинення фактичних дій у вигляді передачі майна управителю. Обіцянка передати майно в управління не тягне в цьому випадку правових наслідків. Згода потенційного управителя й потенційного установника управління до моменту передачі майна може вважатися лише попереднім договором, тобто домовленістю сторін укласти договір у майбутньому [6, с. 782].

Водночас ми вважаємо, що з метою уникнення будь-яких суперечностей у майбутньому разом із підписанням договору управління майном установнику управління й управителю варто підписати акт приймання-передачі предмета договору, що буде невід'ємною частиною самого договору та слугуватиме додатковим доказом передачі управителю майна в управління.

Окремо в договорі управління майном має бути зазначений порядок управління предметом договору. Зокрема, сторони договору повинні вказати, чи має право управитель здійс-

нювати всі дії з управління без видання окремої довіреності; чи існують обмеження щодо вчинення управителем фактичних і юридичних дій; чи може управитель доручати вчинення певних дій іншій особі (замісникові) тощо.

Водночас управителю та установнику управління необхідно домовитися про розмір і форму плати за управління, а також про строк управління майном за договором.

Щодо прав та обов'язків сторін, то вважаємо, що серед них варто виділити обов'язок установника управління надавати управителю інформацію, необхідну для здійснення управління; обов'язок управителя передавати вигоду, отриману від управління, установнику управління або іншій особі (вигодонабувачу); право установника управління вимагати повернення майна з управління; право управителя на отримання плати за управління; обов'язок управителя забезпечити, щоб майно, передане в управління, було відокремлене від іншого майна управителя, і забезпечити облік такого майна на окремому балансі управителя тощо.

Поряд із цим варто також зазначити, що в законодавстві України передбачено низку випадків, коли особа зобов'язана укласти договір управління майном.

Так, у ст. 36 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року визначений обов'язок передачі в управління підприємств, корпоративних прав, цінних паперів для осіб, на яких поширюється дія зазначеного Закону [2, ст. 36]; у ст. 54 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року встановлено обов'язок укласти договір управління для суддів, які є власниками акцій або володіють іншими корпоративними правами чи мають інші майнові права або інший майновий інтерес у діяльності будь-якої юридичної особи, що має на меті отримання прибутку [3, ст. 54], тощо.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна резюмувати таке:

- договір управління майном є реальним, двостороннім, строковим, оплатним і фідучіарним правочином;
- договору управління майном притаманні висока ступінь довіри та особливе значення особистості його учасників;
- з метою уникнення будь-яких суперечностей у майбутньому разом із підписанням договору управління майном установнику управління й управителю варто підписати акт приймання-передачі предмету договору, що буде невід'ємною частиною самого договору та слугуватиме додатковим доказом передачі управителю майна в управління;
- у договорі управління майном управитель та установник управління мають окремо визначити порядок управління майном і зазначити, чи існують будь-які обмеження стосовно вчинення управителем фактичних, а також юридичних дій; чи наділений управитель правом доручати вчинення певних дій іншій особі (замісникові) тощо.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *ВВР України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *ВВР України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *ВВР України*. 2016. № 31. Ст. 545.
4. Договірне право України. Особлива частина : навчальний посібник / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін. ; за ред. О.В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 1200 с.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / за відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. Київ : Юрінком Інтер, 2005. Т. II. 1088 с.
6. Цивільне право України. Особлива частина : підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 1176 с.

